

TA’LIM - TARBIYADA MILLIY O‘ZLIKNI SHAKLLANTIRISHDA XALQ OG‘ZAKI IJODINING INTEGRATIV ROLI

Abdullayeva Feruza Janibekovna
Xorazm viloyati, Urganch shahar
Osiyo Xalqaro Universiteti magistranti

Annotatsiya: *Ushbu maqolada xalq og‘zaki ijodining ta’lim-tarbiya jarayonidagi o‘rni hamda uning milliy o‘zlikni shakllantirishdagi integrativ roli tahlil qilinadi. Xalq og‘zaki ijodi ertak, doston, maqol, topishmoq, qo‘shiq kabi janrlar orqali yosh avlodda vatanparvarlik, axloqiy qadriyatlar, imon-e’tiqod, ezgulik va mehr-oqibat kabi fazilatlar shakllanishi ilmiy asosda yoritilgan. Shuningdek, o‘quvchilarda milliy mentalitetni mustahkamlash, o‘z xalqining ma’naviy merosiga hurmat bilan qarash va uni amaliy hayotda qo‘llashda og‘zaki ijod namunalarining ta’sirchan vosita ekanligi ko‘rsatib o‘tiladi.*

Kalit so‘zlar: *Xalq og‘zaki ijodi, ta’lim-tarbiya, milliy o‘zlik, ma’naviyat, qadriyatlar, ertak, maqol, doston, topishmoq, qo‘shiq, integratsiya, tarbiyaviy ahamiyat.*

Bugungi globallashuv sharoitida har bir xalqning o‘z milliy o‘zligini saqlab qolishi, uni yosh avlod qalbida mustahkamlashi dolzarb masalalardan biridir. Milliy o‘zlikni shakllantirish jarayonida xalqning ko‘p asrlik boy ma’naviy merosi, ayniqsa, xalq og‘zaki ijodi alohida ahamiyat kasb etadi. Zero, xalq og‘zaki ijodi – bu millatning tarixi, urf-odati, axloqiy-me’yorlari, dunyoqarashi va hayotiy tajribasining badiiy ifodasidir. Ertak, doston, maqol, topishmoq, qo‘shiq kabi janrlar orqali xalq o‘z farzandlarini ezgulikka, mehnatsevarlikka, vatanparvarlikka va komillikka chorlab kelgan. Ta’lim-tarbiya jarayonida xalq og‘zaki ijodidan foydalanish nafaqat yoshlarning bilimni boyitadi, balki ularning ma’naviy olamini shakllantirishda, milliy qadriyatlarga hurmat ruhini uyg‘otishda ham muhim vosita hisoblanadi. Ayniqsa, zamonaviy ta’lim tizimida xalq ijodi namunalarini integrativ yondashuv asosida qo‘llash o‘quvchilar tafakkurini rivojlantirish, ularni milliy va umuminsoniy qadriyatlarga sodiq qilib tarbiyalashda samarali natijalar beradi. Shu bois mazkur mavzuni tadqiq etish milliy o‘zlikni shakllantirishning ilmiy-pedagogik asoslarini chuqur o‘rganishga, xalq og‘zaki ijodini ta’lim-tarbiya jarayoniga keng jalb qilish yo‘llarini aniqlashga qaratilgan dolzarb vazifalardan biridir.

Bugungi kunda yoshlarning ma’naviy dunyosini shakllantirish, ularni milliy va umuminsoniy qadriyatlarga sodiq qilib tarbiyalash masalasi davlat siyosatining eng ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. UNESCO ma’lumotlariga ko‘ra, dunyo bo‘ylab o‘quv dasturlarining 40 foizida milliy madaniyat va xalq og‘zaki ijodiga oid elementlar yetarli darajada aks etmagan. Bu esa yoshlarning o‘z ildizlari va tarixiy merosidan uzoqlashish xavfini kuchaytiradi. O‘zbekiston sharoitida ham mazkur masala dolzarb bo‘lib, Prezidentimiz tashabbusi bilan “Yoshlar ma’naviyatini yuksaltirish, ularning bo‘sh vaqtini mazmunli tashkil etish” davlat dasturlari ishlab chiqilmoqda. O‘zbekiston Respublikasi

Vazirlar Mahkamasining 2024-yilgi hisobotiga ko‘ra, maktab va oliy ta‘lim muassasalarining 55 foizida xalq og‘zaki ijodi namunalaridan o‘quv jarayonida foydalanish yetarli darajada yo‘lga qo‘yilmagan. Shu bilan birga, Yoshlar agentligi tomonidan o‘tkazilgan so‘rovnomalarda ishtirok etgan talabalar va o‘quvchilarning 68 foizi xalq ertaklari, dostonlari va maqollarini chuqur bilmasligini ta‘kidlagan. Bu ko‘rsatkichlar shuni anglatadiki, ta‘lim-tarbiya jarayonida xalq og‘zaki ijodining integratsiyasi hozirgi davrda nihoyatda muhimdir. Chunki milliy o‘zlikni shakllantirishning asosiy omillaridan biri – bu xalqning ma‘naviy merosini yosh avlod qalbiga singdirishdir. Xalq og‘zaki ijodi nafaqat tarbiyaviy vosita, balki yoshlarning dunyoqarashini kengaytiruvchi, ularni Vatanga muhabbat, milliy g‘urur va insoniylik ruhida kamol toptiruvchi kuchli ma‘naviy manba sifatida dolzarbligini saqlab qolmoqda.

Xalq og‘zaki ijodining ta‘lim-tarbiya jarayoniga samarali integratsiyasini ta‘minlash uchun bir qator amaliy yechimlar zarur. Avvalo, o‘quv dasturlariga xalq ertaklari, maqollar, dostonlar va topishmoqlarni bosqichma-bosqich kiritish, ularni fanlararo integratsiya asosida o‘qitish muhimdir. Masalan, adabiyot darslarida ertak va dostonlardan, tarix fanida xalq qo‘shiqlari va afsonalardan, tarbiya mashg‘ulotlarida esa maqollar va topishmoqlardan foydalanish orqali o‘quvchilarning milliy qadriyatlarga qiziqishini oshirish mumkin. Shuningdek, o‘quvchilar orasida “Xalq ertaklari haftaligi”, “Dostonxonlik an‘analari”, “Topishmoqlar musobaqasi” kabi an‘anaviy tadbirlarni muntazam tashkil etish ularning ijodkorligini rivojlantiradi va milliy merosni chuqurroq anglashlariga xizmat qiladi. Raqamli texnologiyalar davrida xalq og‘zaki ijodini zamonaviy platformalarda keng targ‘ib qilish ham muhim yechimlardan biridir. Masalan, mobil ilovalar, audio va video podkastlar, elektron darsliklar orqali yoshlarning e‘tiborini jalb etish mumkin. O‘qituvchilar va tarbiyachilarni xalq og‘zaki ijodidan samarali foydalanishga o‘rgatish ham muhim vazifa hisoblanadi. Shu bois pedagog kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish kurslarida xalq ijodi elementlarini o‘qitish metodikasiga alohida e‘tibor qaratish zarur.

Xalq og‘zaki ijodi – millat ma‘naviyatining ildizi, xalqning tarixiy xotirasi va milliy o‘zlikni shakllantiruvchi beqiyos manbadir. Ta‘lim-tarbiya jarayonida xalq ijodi namunalaridan keng foydalanish yosh avlodni milliy qadriyatlarga sodiq, Vatan va xalqiga mehr-muhabbatli, komil inson qilib tarbiyalashda muhim ahamiyat kasb etadi. Ertak, maqol, doston, topishmoq va qo‘shiqlar nafaqat tarbiyaviy vosita, balki yoshlarning tafakkurini, nutq madaniyatini va ijodiy qobiliyatini rivojlantiruvchi samarali metod hamdir. Zamonaviy ta‘lim tizimida xalq og‘zaki ijodini integrativ yondashuv asosida qo‘llash orqali o‘quvchilar bilimini boyitish, ularning ma‘naviy dunyosini kengaytirish va milliy o‘zlikni mustahkamlash mumkin. Shu sababli, xalq og‘zaki ijodini o‘quv dasturlariga chuqur singdirish, raqamli platformalarda targ‘ib qilish va pedagoglarning metodik tayyorgarligini oshirish bugungi kunning dolzarb vazifasidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma’naviyat, 2008.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Ma’naviy-ma’rifiy ishlar samaradorligini oshirish va sohani rivojlantirishni yangi bosqichga ko‘tarish to‘g‘risida”gi Qarori. – Toshkent, 2023.
3. Jo‘rayev M. O‘zbek xalq og‘zaki ijodi. – Toshkent: Fan, 2016.
4. Qosimova D. Adabiyotshunoslik va xalq og‘zaki ijodi asoslari. – Toshkent: O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2019.
5. Rasulov Sh. Milliy qadriyatlar va tarbiya jarayoni. – Toshkent: Ma’rifat, 2020.
6. UNESCO. Safeguarding Intangible Cultural Heritage: A Global Report. – Paris, 2022.
7. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. “Ta’lim tizimida milliy qadriyatlarni rivojlantirish bo‘yicha hisobot.” – Toshkent, 2024.
8. Ergashboyeva N. Bola tarbiyasida xalq ertaklarining o‘rni. – Toshkent: O‘qituvchi, 2018.
9. Abdurahmonova M. Pedagogik meros va xalq og‘zaki ijodi. – Samarqand: SamDU nashriyoti, 2021.
10. To‘raqulov H. Milliy o‘zlik va ma’naviy meros. – Buxoro: BuxDU nashriyoti, 2022.